

KULTŪRA

MENAS ✪ LITERATŪRA ✪ MOKSLAS

Vasario nostalgija

Ko šiais metais man tikrai trūks – vasario pabaigoje tradiciškai įvykdavusios Vilniaus knygų mugės. Ir nors mugė keliausi į gegužės mėnesį, kai, tikėtina, karantino suvaržymai galbūt jau bus atšaukti ar gerokai sušvelninti, taigi, regis, mugė vis tiek įvyks – vasariui baigiantis, akys krypsta į LITEXPO, širdis smarkiau plaka, o atmintis atgaivina daugybę linksmų, mielų, netgi kurioziškų vaizdelių iš daugiametės knygų mugės patirties.

Nieko nepadarysi – knygos gyvos, jos reikalingos, jos, kaip sakė vienas klasikas, yra žmogaus draugai, bylojantys ir vienatvės tyloje, ir kasdienės rutinos triukšme. Knygos skaitymas – prasmingiausia veikla, įgalinanti žmogų būti tuo, kuo jis yra, kuo visada turėtų būti – maščiančia būtybe. Protinga, gebančia vertinti, analizuoti, sieti, vadovautis vertybėmis ir intelektu, betgi neniekinti jausmų ir intencijos, ir prigimties.

Vilniaus knygų mugė svarbi dar ir tuo, kad ji jungia ir sukvečia draugėn visame pasaulyje išsibarsčiusius lietuvių rašytojus; ir nebūtinai tik tuos, kurie rašo lietuviškai, bet ir anglakalbius, ir kitakalbius, turinčius, jei taip galima pasakyti, lietuvių geną. Nenustebčiau, jeigu tokių atsirastų ir Ugnies žemėje ar Velykų saloje – kur tik nerasi tų lietuvių!.. O jau vien Amerikoje jų kiek!.. Visų ir nesuminėsi... Neretai jų buvo galima sutikti pernykštėje mugėje, baigiantis vasariui.

Jeigu viskas bus gerai, labai norėtusi sutikti juos gegužės mėnesį toje pačioje LITEXPO, tik jau ne vasario šaltukui spaudžiant, o, kaip vienoje dainoje dainuojama, sningant gegužio žiedams... Smagu jausti, kad mus, gyvenančius skirtingose šalyse ir patiriančius didelę kitų kultūrų įtaką, vis dar vienija lietuviškas gyvenimo būdas, papročiai ir mentalitetas.

Mes vis dar, apsupti didelių tautų ir jų kultūrų, gebame išlaikyti ir turtinti unikalų tautos palikimą – savo raštą ir savo žodį. Mes vis dar juo stebimės ir žavimės – jo spalvomis ir atspalviais, muzikalumu, subtilia ir matematiškai tikslia intonacija, kirčių, priegaidžių partitūra, žodyno turtais, sklindančiais iš tarmių, patarmių, šnektų, netgi laikmečio žargono ir slengo... Netgi mūsų sapnai kaip tamsūs vandenys nušviesti balto kalbos sparno plevėnimo.

Todėl kartais netgi nesinori pykti, priekaištauti tiems tautiečiams, kurie lengva ranka atsižada viso šito – lyg nevertindami, lyg nesuvokdami... Vargu ar verta, nes kiekvienas renkasi pagal savo protą, supratimą ir sąžinę. Nors man visada atrodė – ir, ko gero, atrodys – kad nuo šių sąvokų neatsiejama ir kalba, ir raidė. Ir žodis.

Renata Šerelytė

efoto.lt nuotr.

Sena knyga

*Aš kitados turėjau seną knygą –
Kaip ji vadinosi – šiandien nebeatmenu,
Užrito metai kiekvienį po akmenį
Ir užmarštim it pelenais apsnigo...*

*Toj knygoj prerijas aš pirmą kartą
Išvydau – ten kaubojus jaunas jojo,
Iš dvidešimto puslapio mergaitė
Man vieną naktį skarele pamojo (...)*

*Su ta mergaite į Floridą plaukėm,
Ją gyniau nuo plėšikų ir piratų,
Man dovanotoj aštrų tomahauką
Ten Oceola, seminolų vadas,*

*Banditas iš Floridos Kitas Smitas
Į širdį triskart dūrė man peiliu,
Aš atėmiau tą peilį. Negaliu
Pakešt, kad šitaip nė už ką badytų!..*

*Aš Smitą išvijau iš savo knygos
Ir ant mustango į namus grįžau,
O ta mergaitė knygoj pasiliko
Ir niekad jos jau nebesutikau...*

Juozas Erlickas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2021 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniui „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Renata Šerelytė. Vasario nostalgija • 2-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius. Tėvas iš didžiosios raidės (2)
• 4-as psl. Algis Vaškevičius. Žydus gelbėjęs Japonijos diplomatas tebegarsina Lietuvos vardą pasaulyje • 5-as psl. Perpetua Dumšienė. Vydūno pamiltas Pajūrgiris (5) • 6-as psl. Audronė Girdzijauskaitė. Atminties šuliniai. Ištrauka iš prisiminimų knygos • 7-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė. Nušlifukuokime apdulkėjusius Šiaurės Amerikos perlus
• 8-as psl. Renata Šerelytė. Krėslė su detektyvu. Apie snygių ir nenuspėjamą likimo pirštą

Kitame numeryje: Karo muziejui Kaune - 100 • Krėslė su detektyvu: ar lietuviškas detektyvas gali būti intriguojantis

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

TĖVAS IŠ DIDŽIOSIOS RAIDĖS (2)

„Seklio Kalio nuotykių“, rež. A. Žebriūnas, 1967

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Pabaiga. Pradžia 2021 m. vasario 13 d. „Kultūroje“

Ar rašė ką nors „į stalčių“? Gal ir dabar kas nors nepausdinta?

Tikrai nežinau, bet nemanau. Rašė dienoraštį, kurį pats vadino dienynu. Manau, kad prieškario metais, prieš tremtį, jis to nedarė. Sibire, nors popieriaus ten trūko ne mažiau nei duonos, jis, nors, rodos, ne kasdien, rašė ir, kiek prisimenu, tai buvo savotiškas eskizas knygai (gal apysakai, gal kronikai), kurią jis buvo pasišovęs parašyti. Net ir pavadinimą buvo sugalvojęs – „Paskutinė tremtis“.

Jei jis būtų žinojęs, kas dar bus...

Kada, pakeliui į Laptevų jūrą, pasiekus Jakutską, mus iškėlė iš vergų baržos, Tėvas nežinojo, kas mūsų laukia – pabūgo pasiimti su savimi rankraščius ir laiškus. Laiškų buvo labai daug. Visa tai Tėvas atidavė ir nežinia keliaujančiam nelaimės kaimynui mokytojui iš Labūnavos – Girčiui.

Kada šešiasdešimtųjų metų pabaigoje Girčys sugrįžo į Lietuvą, jis susirado Tėvą ir papasakojo, kad tame pragare vieną dieną pritrūko drąsos saugoti tuos rankraščius – sudegino. Jokių pretenzijų mokytojui Girčiui niekas negali turėti – jiems ir be svetimų rankraščių nebuvo saldu. Garbė Dievui, kad sugrįžo, nors, rodos, vieną vaiką teko palaidoti į amžiną išalą.

Dienoraštį Tėvas vėl pradėjo rašyti 1943-iais, kada jau pasiekė Perejeslavlį. Rašė net ir po insulto, nors tai jau buvo tolygu žygdarbiui.

Dienoraščiu jis taip ir neatidavė į Literatūros archyvą – per daug ten paminėtų personažų vis dar vaikščiojo gatvėmis. Tie dienoraščiai ir dabar guli mano spintoje – dabar gatvėmis vaikščioja tų personažų vaikai ir anūkai, gal ir proanūkiai. Šis bei tas jiems gali ir nepatikti – juk „Palangoje“ labai daug kas atpažino save ir visai tuo nebuvo patenkinti...

Galima spėti: būgštaudamas, kad tas dienoraštis gali pakliūti ir nepageidaujamas rankas, Tėvas, greta to, ką jis norėjo parašyti, prirašė vieną kitą „perkūnsargį“ – „...kaip teisingai pasakė draugas Stalinas“, „...draugas Stalinas įžvalgiai numatė“ ir panašiai. Bet šiaip jau – tai gana įdomus to laikmečio dokumentas.

O kokių problemų būta su cenzūra?

Daug ir nuolatos. Apskritai humoro, o tuo labiau satyros (nors Tėvą vargu ar galima pavadinti saty-

riku) totalitariniai režimai privengia.

Apie kančių kelius su pjese „Liepto galas“ ir filmu „Kalakutai“ jau kalbėjome. Pokario metais išleista jo knyga „Laiko dvasia“ susilaukė labai nepalankių, ypatingai rusiškos žiniasklaidos atsiliepimų – dienoraščiuose Tėvas apie tai rašė minėdamas ir faktus, ir pavardes. Iš rinkinio „Tėvų tėvai“ išmetė „Juodašimčius“ – įtarė, kad galbūt tos apsakyme aprašytos piktos jėgos buvo bolševikai.

Apskritai viską leido arba neleido Glavlitas, cėka kultūros ir propagandos skyriai, visi ligi žagsėjimo išgašdinti redaktoriai ir šiaip jau kas netingėjo.

Koks A. Gricius buvo su savo vaikais?

Labai tolerantiškas.

Manau, kad tai aš pats sugalvojau tokį klausimą-atsakymą: kada vaikas tampa suaugusiu? Žydai turi savo atskaitos ribą – sulaukęs trylikos metų, berniukas tampa vyru. Nežinau, kaip ten su mergaitėmis. O pas mus, krikščionis? Kai gauna pasą? Kada išgeria pirmą bokalą alaus ar pirmą stikliuką degtinės? Patyrė pirmąjį orgazmą? Žodžiu – kada? Manau, kad suaugusiu vaikas pradeda tapti nuo to momento, kai pirmą kartą į plaučius įkvepia orą. Jis tik dar nemoka kalbėti, pereiti sankryžą, meluoti, sukčiauti, nesismelkia nei į Seimą, nei į Prezidentūrą.

Tai gi, tokią formulę, glostydamas nuosavą savimeilę, manau, suformulavau aš. Bet Tėvas vadovavosi tokiais principais, ir jei tikrai tai suformulavau aš, vadinasi, pamėginau apibendrinti Tėvo praktiką.

Kai sėsdavo už darbo stalo, kai kažką rašydavo, ar buvo privalu laikytis tam tikrų įpročių?

Tėvas buvo apuokas. Dažniausiai dirbdavo naktimis, taigi kai mes, galėję vienaip ar kitaip jam sutrukdyti, jau būdavom pas Miknaitį, Pūkiuose. Jei jam tekdavo prisėsti prie darbo stalo dieną, savotiškas tylos režimas įšivraudavo, rodos, pats saivime, blogiausiu atveju mama sakydavo: „Tėvelis dirba“. Bendraujant šeimoje jis buvo Tėvelis. Tėvu tapo žymiai vėliau, kai ir mes jau buvom tėvai.

Teke girdėti, kad menas ne svetimas buvo visiems A. Griciaus vaikams – vieni vaidino, kiti mokėsi skambinti pianinu ar smuikavo. Tiesa?

Turbūt tiesa. Brolis smuikavo, taigi ir pianinas jam buvo privaloma disciplina. Jauniausią brolių Kastytį, pasinaudoję tuo, kad namie vis tiek jau yra pianinas, tėvai mėgino išmokyti paskambinti bent jau šunpolkė. Tie mėginimai neapsivainikavo. Sesuo ir

mokykloje, ir studijuodama mediciną dalyvavo dramos būrelyje ir retsykiais pasirodydavo scenoje. Aš dalyvavau „ausros“ gimnazijos (tais laikais ji vadinosi Pirmoji Kauno Komjaunimo vardo berniukų gimnazija) oktete, nors, kaip vėliau paaiškėjo, Dievas neapdovanojo manęs muzikine klausa, o apie mano balsą šviesios atminties Rimantas Siparis yra pasakęs: „Tokio balso kaip tavo, Jonai, niekad nebuvo, nėra ir nereikia!“

O ar daug jūsų visų vaikystėje būta vietos humorui, šposui? Kiek dėl šito „kaltas“ Tėvas?

Į šį klausimą labai sunku atsakyti. Humoras, šposai, mistifikacijos buvo kasdienybė. Tai buvo savotiškas gyvenimo būdas. Patekęs į kokios nors mistifikacijos spąstus (dažniausiai tos mistifikacijos būdavo labai švelnios ir neskausmingos savimeilei), Tėvas nepykdamas, juokdavosi drauge su autoriais.

Kokios įtakos turėjo Tėvas ir Mama, apie kurią taip pat norėtusi daugiau sužinoti, vaikams renkantis gyvenimo kelią?

Įtakos neabejotinai turėjo, tačiau tai nebuvo tėvų diktatas. Mama, kada jos klausdavom, kuo ji norėtų mus matyti ateityje, visuomet atsakydavo: „Man visai vis tiek, kas jūs būsit. Man svarbiausia, kad jūs būtumėt sąžiningi žmonės“. Kas tai yra sąžiningi žmonės, mes gerai žinjom nuo vystyklų – tai buvo visi mūsų artimieji: Tėvas, Mama, Mamos Mama, kurią vadinom Babūne, kadaise buvusi Mamos auklė Marceliukė... Tėvo Mamą prisimenam prasciau – retai ją tematydavom, bet tai, ką apie ją teko girdėti, jos moraliniai ir etiniai principai niekuo nesiskyrė nuo mus supančių autoritetų.

Sesuo savo ateities kelią pasirinko dar 1934 metais, įstojusi į pirmąjį Kauno V. Kudirkos mokyklos skyrių. Ir vėliau nesiblaškę – nuosekliai siekė savo sumanymo realizacijos, nors mokslininkė tyrinėtoja ji tapo ne be profesoriaus Vytauto Girdzijausko stumtelėjimo. Brolis Algis smuikuoti pradėjo dar 1943 metais, kada mes atsidūrėme Perejeslavlyje, Lietuvos dainų ir šokių ansamblio kolektyve. Nors jis ir netapo nei Paganiniu, nei Oistrachu, manau, ir ne be pagrindo, kad niekas Lietuvoje geriau už jį nežino styginių muzikos instrumentų istorijos. Beje, mano galva, jis gausiausiai paveldėjo Tėvo humorą, nors dar ir šiandien jį, gerokai pakeitusį šukuoseną (tiksliau – jau apsieinantį be šukų), labai lengva apgauti pačia primityviausia mistifikacija. Nors Tėvas niekada to nepasakė atviru tekstu, žinojau – labai norėjo, kad aš pasekčiau jo pėdomis. Tačiau, kai pasirinkau kitą profesiją, neprieštaravo ir kuo galėdamas padėjo, be kita ko, laiškais ir pinigais. Jauniausiasis brolis Kastytis, spėju, nelabai susirūpinęs ateitimi, pasirinko vyresnės sesers (jis jaunesnis už seserį 14 metų) rekomendacija. Mano galva, ši rekomendacija pasiteisino. Netgi su kaupu.

O kokios aplinkybės nulėmė Jūsų gyvenimo kelią?

Taip daug kartų man teko atsakinėti į šį klausimą, kad, rodos, sulaukęs brandaus amžiaus, šį bei tą pradėdau fantazuoti. Kažkaip nuobodoka kartoti vieną ir tą pačią maldele.

Manau, kad nemažą vaidmenį suvaidino visas atsitiktinumų vėrinys – susidomėjimas fotografija, ta pseudo romantika, kuri supa filmavimo grupės veiklą, labai netradicinė tais laikais profesija... Daug kas. Pasiskaičiusios tų laikų dienoraštį, aiškėja, kad mano suvokimas apie tą profesiją, labai švelniai kalbant, buvo kiek primityvokas ir visiškai atitrūkęs nuo rūsčios realybės.

Dalyvavote kuriant žymiausius lietuviškus filmus. Kas vis dėlto lėmė sėkmę – talentas, profesinė nuojauta?

Klausimas nepaprastai glosto mano savimeilę, tačiau... Tačiau iš 10-15 lietuviškų filmų (Lietuvos kino studijoje nuo 1956 metų ligi neskausmingos, o gal kuriais atvejais skausmingos, mirties nufilmuota apie 130 vaidybinių filmų), kuriuos, mano gal-

Atkelta iš 2 psl.

va, galima pavadinti lietuviškų filmų lobynu, bendradarbiau gal keturiuose ar penkiuose. Į tą lobyną įrašomų filmų sąrašai labai skirtingi, priklausomai, kas juos sudarinėja. Taigi man labai malonus teiginys lyg ir pakimba ore, o gal net ir beorėje erdvėje.

Apskritai, kalbant apie taip vadinamus sinkretinius kūrinius, pekliskai sunku atskirti, kur baigiasi vieno autoriaus nuopelnai, o kur prasideda kito autorystė. Pavyzdžiui, jei žvejybinio tralerio įgula ištraukia neįprastai pilną tralą, vargu ar kuris įgulos narys gali nurodyti, kuri būtent menkė yra jo asmeninis laimikis.

Be rizikingų teiginių save galėčiau pavadinti patyrusiu profesionalu, nevengiančiu teoriškai pagnarinti to amato pagrindus.

Ar nepasitaikė sunkumų priimant filmus? Gal būta epizodų, dėl kurių ir rizikuoti teko?

Pasitaikė. Tiesa, nelabai daug. Kino filmas – kolektyvinio darbo rezultatas. Operatorius tame kolektyve nėra pagrindinis asmuo. Tuo labiau, jei atsiranda kokių nors, dažniausiai ideologinių, pretenzijų. Man net sunku įsivaizduoti, ką privalėtų padaryti operatorius, kad anuometiniai cenzoriai pareikštų jam priekaištus. Nors pagrindinis ekraninio kūrinio komponentas – vaizdas, cenzoriai daugiausiai dėmesio kreipė į verbalinę filmo dalį. Apskritai, nors broliai Liumjerai išradinėjo būdą fiksuoti judantį vaizdą, būtent į vaizdą pastaruosiu metu, atrodo, mažiausiai kreipiamas dėmesys. Galingoje kino kritikų, tyrinėtojų, žinovų kohortoje visame pasaulyje vargu ar surastume bent dešimtį, kurie nagrinėja būtent ekraninį vaizdą. Tuo labiau, kad griežtos cenzūros sąlygomis sovietiniai kinematografininkai labai gerai išsivino Ezopo kalbą, virtuoziskai valdė metaforas, hiperboles, visus kitus potekscių pateikimo būdus. Cenzoriai, žinoma, taip pat buvo ne iš kelmo spirti – jie puikiausiai suprato, ką vienu ar kitu atveju turi omenyje autoriai. Jie tik pasverdavo – klius jiems nuo valdžios, jei jie tai praleis, ar ne? Juk socialistinis realizmas – metodas kurti valdžiai priimtinius kūrinius, panaudojant jiems suprantamas formas.

Kas Jums, kaip kūrėjui, svarbiausia?

Painus klausimas. Taip iš karto ir neatsakysi. Pprasčiausia būtų atsakyti – honoraras. Juk ne vienas į klausimą, kuris kūrybos etapas maloniausias, yra atsakęs: *kada pasako – sumą parašykite žodžiais*. Bet jei rimtai, operatorius – tai nelyginant prisirpus nuotaka: arba tau pasipirš, arba ne. Daugiausia, ką gali padaryti tokia nuotaka, – pasakyti „ne!“. Bet dažniausiai išteka. O pasitaiko, kad visai teisingai padaro. Niekada šiais laikais nefilmuočiau filmų, kurie prieštarautų mano įsitikinimams. Bet pastaruosiu metu man jau niekas nebesiperša...

Kaip Tėvas vertino Jūsų kūrybinius ieškojimus ir sėkmę?

Neprisimenu, kad kada apie tai būtume kalbėję. Manau, kad sielojosi, jei mums nesisekdavo bet kurioje srityje, ir būdavo patenkintas, jei kas nors pavykdavo. Bet kalbėt, svarstyt, vertinti, džiūgauti dėl to kažkaip neišeidavo.

Kokia gi ta kino virtuvė iš arti?

Kaip ir bet kuri kita virtuvė, kinematografinė daug geriau atrodo iš toli.

„Paskutinė atostogų diena“, rež. A. Žebriūnas, 1964

Virtuvėse nuolat kas nors prisvylla, sudega puodai, susikivirčija virėjos, raikant svogūną, kuris, sėdint gretimame kambaryje, čirškėdamas keptuvėje skleidžia tokį viliojantį aromatą, byra ašaros ir t. t., ir pan.

Kinematografinė virtuvė, bet kuriuo atveju, žiūrint iš šalies, – tai filmavimo aikštelė. O iš esmės, – filmavimo aikštelė – tai tk konvejeris, stovint prie kurio, neretai apsiliejus kruvinu prakaitu, realizuojama tai, kas anksčiau buvo sumanyta. Apskritai filmavimas – tai visų pirma darbas, labai nervingas, nuolatos priklausantis nuo gamtos arba kokių kitų, neretai nepalankių išdaigų.

Deja, pasižiūrėjus didesnę daugumą televizijos laidų, kurios taip pat filmuojamos net ir tuo atveju, jei transliuojamos tiesiog į eterį, susidaro išpūdis, kad dauguma gražių panelių ir gražių jaunuolių to fakto nežino. Galima pagalvoti, kad jie nėra girdėję, kad yra *scenos kalba*, *scenos judesys*, yra dar daug scenos amato įgūdžių, kuriuos būtina žinoti ir prakaituojant išsivinti. Neturėdami tų *profesinių instrumentų*, įsitikinę, kad darbas filmavimo aikštelėje – tai nesibaigiantys šokiai ir žaidimai, jie rėkia, beprasmiškai mostaguoja rankomis ir kojomis, nuoširdžiai tikėdami, kad būtent to ir laukia žiūrovai. O žiūrovai, tai taip pat būtina pabrėžti, įpratę matyti tai kiekvieną vakarą, taip pat galvoja, kad būtent taip ir reikia.

Žodžiu, paklausa ir pasiūla šiuo atveju dažniausiai sutampa. Ir labai gaila. Toks ydingo žiedo procesas tik didina mankurtų populiaciją.

Na, o kino bohema? Norėtūsi ir vieno kito smagesnio pasakojimo.

Bohema, kas be ko, yra ir tarp kinematografininkų. Gal tiksliau būtų pasakyti – pastangos atrodyti, arba pastangos būti bohema.

Manau, kad tapti tikra bohema kinematografininkams trukdo tai, kad, pradėję filmuoti, jie jau tampa valdininkais, privalančiais paklusti tam tikram reglamentui – laiku atvykti į darbą, per pamainą pagaminti būtiną produkcijos kiekį, pasiruošti rytdienos filmavimams, saulei patekėjus (pasitaiko, saulei nusileidus – tai patys sudėtingiausi, griežtai saulėlydžio trukme reglamentuoti filmavimai, ne be pagrindo anglai ir amerikiečiai tą laikotarpį vadina *magic hour*) be nuodėmingų aromatų būti darbo vietoje ir t. t.

Galima, žinoma, būti bohema, bet nefilmuoti. Ir tokių atvejų buvo ir yra. Deja, jie, tie atvejai, labai nuostolingi. Ne tiek kinematografui, kiek tam bohemos atstovui: ateina laikas – batai prakiūra, kelnes reikia lopyti...

Na, o tai, ką jūs vadinatė smagesniu pasakojimu – smagesniu ir juokingu dažniausiai tampa, kada filmas jau atiduotas. Susitinkant su žiūrovais linksmindami juos (*mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa* – ne kartą nusidėjau ir aš) mes neretai eksploatuojame tuos įvykius. O faktiškai tai dažniausiai labai nepageidautinos darbo trukdės: kažkas kažką pražiopsojo, ko nors nepadarė, geriausiu atveju – suklydo. Filmavimo aikštelėje tai nelaimė, laiko gaišatis, pinigų, kurių visada trūksta, švaistymas.

Ar turi Lietuvos kinas ateitį ir kokią?

Labai norėčiau tikėti, kad ateitį Lietuvos kinas turi. Kokia ta ateitis? Apie tai turbūt rei-

Operatorius Jonas Gričius (pirmas iš dešinės)

kėtų paklausti ponią Palmyrą.

Apskritai, prognozės – labai slidus dalykas. Tai, ką papasakosiu, ne anekdotas.

XIX šimtmečio viduryje, kada Prancūzijoje revoliucinės aistros jau išblėso, o mokslininkai pasakė, kad pasaulio gyventojų kiekis jau pasiekė milijardą, valdžios vyrai susirūpino: ar sugebės planeta išmaitinti tokią minią? Ir apskritai, ko galima tikėtis iš ateities? Kreipėsi į tuos pačius mokslininkus – pakratykit smegenis, ko galima tikėtis artimiausioje ir tolimesnėje ateityje?

Mokslininkai problema nagrinėjo labai kruopščiai, remdamiesi jiems žinomais faktais. Po kiek laiko valdžios vyrai gavo mokslininkų prognozę. Be kitų problemų *nemirtingieji* tvirtino, kad labai netolimoje ateityje ne tik Paryžius, bet ir apskritai viso pasaulio miestai susidurs su vis intensyvėjančio transporto problema. Daug ką galima buvo reguliuoti – galima buvo platinti gatves, rekonstruoti sankryžas, sumažinti ekipažų gabaritus, kinkyti į juos mulus, asilus... Visiškai nepasiduodanti mokslo vyrams problemos dalis – kaip pašalinti iš gatvių mėšlą.

Transporto problemas tenka spręsti ne tik Paryžiuje, bet dėl arklių, mulų, asilų mėšlo pašalinimo iš gatvių nė vienas kiemsargis galvos nesuka. Blogiau, žinoma, su šunų išmatomis. Šunys taip pat naudojami transporto priemonių traukikais, nors jų jėgos ir neseikėjamos džauliais.

Su kuo dažniausiai bičiuliaujatės? Kas Jums draugai?

Didesnei daugumai tų, su kuriais kadaise teko nuoširdžiai bičiulautis, per Vėlines uždegu žvakutes...

Liūdna...

Kaip sakė Rasulas Gamzatovas: *Ateis diena... rikiuotėje tarp gervių aš nuplansiosiu ten, kur nežinia...*

Telieka tikėtis, kad ir man per Vėlines kas nors uždegs žvakelę...

Žinau, kad tarp bičiulių – ir rašytojai. Kurie jų artimesni?

Gana siauras ratas vienmečių ir dar siauresnis – jaunesnių. Tai labai nuoširdi, nors ir nelabai reguliari bičiulystė.

Ar tikite likimu?

Na, pone Leonai, tai beveik tas pats, jei paklaustumėte, su kuo praleidau praėjusią naktį. Arba – ar tiki į Dievą?

Nebent galiu prisipažinti: jei, išeinant iš namų, peržengus slenkstį tenka grįžti, būtinai pasižiūriu į veidrodį. Jei einant kelią perbėga katė, nebūtinai juoda, kolioju ją labai nepadoriais, dažniausiai rusiškais, žodžiais, bet einu kur eįes...

Kas paseks senelio, prosenelio pėdomis, – dar nežinia?

Jei turite omenyje literatūrą, tikrai nežinia.

Bet Tėvo senelis buvo Gruzduių klebonijos virėjas. Gausiame to krašto Gričių būryje turėjo pravardę *Kepis*. Labai gaila, kad vėlokai tai sužinojau – tikrai būčiau pasistengęs įteisinti šią pravardę.

Didesnė dauguma giminaičių turi potraukį kukoriant. Pasitaiko netgi labai sėkmingų kulinarinio chuliganizmo atvejų.

Žydus gelbėjęs Japonijos diplomatas tebegarsina Lietuvos vardą pasaulyje

Ch. Sugihara išgelbėjo tūkstančių žydų gyvybes

Algis Vaškevičius

Praėjusiais metais Lietuva minėjo Japonijos diplomato Chiunės Sugiharos metus. Šį sprendimą Lietuvos Respublikos Seimas buvo priėmęs atsižvelgdamas į tai, kad 2020 metais buvo minimos šio Japonijos konsulo, išdavusio Japonijos tranzitines vizas žydų tautybės žmonėms ir taip išgelbėjusio daugiau kaip šešis tūkstančius žmonių gyvybių, veiklos Kaune (1939–1940 m.) 80-osios metinės. Kartu buvo paminėtos ir Ch. Sugiharos 120-osios gimimo metinės. Šiomet liepą sukaks 35-osios jo mirties metinės.

Surengė vaidybinio filmo peržiūrą

Koronaviruso pandemija pernai gerokai pako-
regavo jubiliejinių metų renginius, bet jie vyko ir
Kaune, ir kituose Lietuvos miestuose. Apie Ch. Su-
giharos renginius ir svarbiausią jų akcentą – pa-
minklo diplomatai atidengimą Kaune, prie „Metro-
polio“ viešbučio, kuriame jis išrašė paskutiniąsias
vizas prieš išvykdamas iš Lietuvos jau buvo rašyta
„Kultūroje“ praėjusių metų spalio 31-osios dienos nu-
meryje.

Šįkart apie tai, kad žydus gelbėjęs Japonijos dip-
lomas prisimenamas ir toliau, o jo žygdarbio dėka
pasaulyje skamba Lietuvos vardas – sausio pabaigoje
Jungtinėse Amerikos Valstijose, Bostone įsikūręs
Žydų kultūros centras „Vilna Shul“ surengė vaidy-
binio filmo „Persona non grata“ virtualią peržiūrą
bei susitikimą su šio filmo režisieriumi Cellin
Gluck, viešosios įstaigos „Sugiharos fondas – diplo-
matai už gyvybę“ valdybos vicepirmininku dr. Linu
Venclausku, pokalbyje dalyvavo ir du Ch. Sugiharos
anūkai.

Viešoji įstaiga „Sugiharos fondas – diplomatai
už gyvybę“ buvo įkurta 1999 m. gruodžio mėnesį Lie-
tuvos ir Belgijos intelektualų ir verslininkų pa-
stangomis. Fondo iniciatoriai siekė sutelkti inte-
lektines pastangas ir lėšas tam, kad Lietuvoje būtų
įamžintas Japonijos diplomato atminimas. Ch. Su-
giharos vardas greta tuomečio Nyderlandų garbės
konsulo Kaune Jano Zwartendijkio ir kitų negausių
pasaulio valstybių diplomatų, kurie ryžosi padėti
mirties akivaizdoje atsidūrusiems Europos žydams
vardų primena dabarties kartoms grėsmes, slypin-
čias žmonijos prigimtyje, rodo tolerancijos, gerumo
ir teisingumo pavyzdį.

Tam, kad karo pabėgėliai galėtų palikti Sovietų

Diplomato išduotos vizos

Sajungos 1940 metais okupuotą Lietuvos teritoriją,
jiems reikėjo gauti tranzitines vizas, kurias išduo-
davo Japonijos konsulas Ch. Sugihara. Pamatęs ša-
lia konsulato pastato Vaižganto gatvėje Kaune be-
sibūriuojančius žmones, jis tada priėmė penkių as-
menų delegaciją. Atvykusieji paaiškino, kokia pa-
dėtis Lenkijoje ir prašė išduoti tranzitines vizas. Ch.
Sugihara sutiko išduoti tranzitines vizas su sąlyga,
kad žmonės pasižadės nepasilikti Japonijoje ir įro-
dys esą Lenkijos piliečiai.

1940 m. vasarą dauguma užsienio pasiuntinybių
jau buvo bolševikų uždarytos. Tačiau Nyderlandų
garbės konsulas J. Zwartendijkas, gavęs savo virši-
ninko L. P. J. de Deckerio sutikimą, sutiko išduoti va-
dinamąsias „Curasao vizas“, liudijančias, kad ga-
lutinis karo pabėgėlių kelionės tikslas yra šios Ka-
ribų jūros salos. Tuomet karo pabėgėliai dar turė-
davo gauti bolševikų valdžios leidimą išvykti
iš šalies ir, įsigiję Sibiro geležinkelio bilietą,
galėdavo leistis į kelionę.

Rizikavo, nes norėjo gelbėti gyvybes

Filme „Persona non grata“ rodoma,
kaip diplomatas Sugihara iš pradžių tikisi
būti paskirtas į Sovietų Sąjungą, kur galėtų
panaudoti savo rusų kalbos žinias ir žval-
gybininko talentą, bet jam yra uždrausta įva-
žiuoti į šią šalį, ir vietoj to jis išsiunčiamas
į Lietuvą. Kaune kartu su savo pagalbiniu-
ku Pešu jis toliau renka informaciją apie įvy-
kius Europoje. 1939 metais, kai Vokietija įsi-
veržia į Lenkiją ir pradeda Antrąjį pasaulinį
karą, siekdami išvengti nacių persekio-
jimo žydų pabėgėliai miniomis plūsta pas Su-
giharą. Nesulaukęs patvirtinimo iš Japoni-
jos vyriausybės ir pasmerkdamas save pa-
vojams, Sugihara ryžtasi pradėti išdavinėti
vizas pabėgėliams.

Įdomu tai, kad filmo kūrėjai Lietuvoje ne-
filmavo, jame nėra lietuvių aktorių, vaidina
aktoriai iš Japonijos, Lenkijos, Prancūzijos ir
Rusijos, buvęs Japonijos konsulas Kaune at-
kurtas Lenkijoje, nors filme yra ir Kauno vaiz-
dų, ir nemažai lietuviškų užrašų. Filmo
premjera vyko simboliniu metu ir vietoje –
2015 metais, praėjus 70-čiai metų po Antrojo
pasaulinio karo pabaigos Kaune, kur Ch.
Sugihara ir išdavinėjo vizas. Tais pačiais
metais surengta ir filmo premjera Tokijuje.

Filmo režisierius C. Gluck yra buvęs režisieriu
asistentu kuriant tokius žinomus filmus kaip „God-
zilla“, „Geišos memuarai“, „Transformeriai“, „Kon-
taktas“. Virtualaus renginio metu, kuri stebėjo dau-
giau kaip 700 žiūrovų iš Japonijos, Izraelio, JAV, Lie-
tuvos, Vokietijos ir kitų šalių režisierius pasidalino
savo prisiminimais, kaip buvo kuriama ši juosta.

„Pasaulyje yra išleista daugybė straipsnių, ne-
mažai knygų apie šį Japonijos diplomata, bet tokio
biografinio filmo iki šiol nebuvo surašyta. Su filma-
vimo komanda sprendėme, kurias jo biografijos deta-
les įtraukti į filmą, kas bus įdomu žiūrovui. Filmas
iš pradžių buvo daugiau kaip trijų valandų trukmės,
turėjome jį trumpinti, bet vis tiek dar liko 2 valandos
20 minučių. Norėjome, kad jis būtų įdomus, įtrau-
kiantis, o ne sausiai dokumentinis.

Nukelta į 8 psl.

Filmo „Persona non grata“ plakatas

Vydūno pamiltas Pajūrgiris (5)

Akmens karūna.

P. Dumšienės nuotraukos

Perpetua Dumšienė

Tėsinys. Pradžia 2021 m. sausio 23 d. „Kultūroje“

Pajūrio regioninis parkas

Karklės kaimas yra Pajūrio regioninio parko teritorijoje. Žemyninis pajūrio ruožas tarp Klaipėdos ir Palangos, kur įkurtas Pajūrio regioninio parkas, yra aktyvioje jūros veiklos zonoje ir visos gamtinės buvėnės yra atsiradusios iš darnios jūros, vėjo ir sausumos stichijų veiklos. Lietuvoje yra net 30 regioninių parkų. Kiekvieno parko teritorija yra suskirstyta į funkcines zonas – išsaugančiąją (rezervatai ir draustiniai), apsauginę, rekreacinę bei ūkinę. Parkų rezervatams ir draustiniams taikomi tokie pat reikalavimai kaip ir kitiems valstybiniais rezervatams bei draustiniams. Parkų lankytojai privalo laikytis jų nuostatų, taip pat ūkinės veiklos bei kitų apribojimų, kuriuos nurodo informaciniai ženklai. Papildomos informacijos apie leidimus ir apribojimus galima gauti parkų direktorijose ar informacijos centruose. Regioniniai parkai pavaldūs Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai prie Aplinkos ministerijos.

Šios Pajūrgirio žemės neįmanoma nepamilti, visų pirma už jos dovanojamą laisvės pojūtį. Tai laukiniai didžiulių riedulių pilni pakrantės vandenys ir paplūdimiai. Akmenys čia susiskirstę šeimynomis ir jie griežtai laikosi savo teritorijų – didieji rieduliai, įspūdingo grožio margaraščiai akmenys, delno dydžio

įvairiaspalviai akmenynai, mažų apvalių akmenėlių kalvelės, stambaus ir daug smulkesnio čeženančio žvirgždo sąnašynai bangų kasdien suridenami į tikrus klampžvyrus. Niekur kitur Lietuvos pajūryje nerasi tokių akmenynų, nepajusi akmenų išminties ir tvirtybės.

Pajūrio regioniniame parke neginčytinai didžiausią rekreacinę vertę turi Baltijos jūra. Esu giliai įsitikinusi, kad ši gaivinanti jūra ugdo lietuvių charakterį ir rengia jį gyvenimo išmėginimams. Man labai įstrigo Mažosios Lietuvos visuomenės veikėjo Martyno Jankaus (1858–1946) žodžiai, pasakyti pirmosios Jūros šventės (1934 m.) atidarymo metu: „Lietuvių tauta susirinko Lietuvos pajūryje pasisemti jėgos iš amžinai ošiančios Baltijos jūros.“

Semtis jėgos iš jūros, iš pajūrio vėjų, akmenų ir smėlius apgalinčių pajūrio augalų.

Tad kokie turtai saugomi pajūrio regioniniame parke? Galime apkelti pėsčiomis, galime apžvelgti važiuodami puikiu dviračių taku.

Pradėkime nuo kraštovaizdžio draustinių. Olando kepurės kalnas ir skardis yra paskelbtas kraštovaizdžio draustiniu. Ties Olando kepurės kalno skardžiu daugeliui neįprastai ir egzotiškai atrodo akmenuota jūros pakrantė. Pajūrio akmenys yra saugotina vertybė.

Parke yra ir du ledyninės kilmės ežerai – Kalotė ir Plocis; pastarasis tyvuliuoja vos už poros šimtų metrų nuo jūros. Pajūrio (Karklės) regioninio parko teritorijoje yra keletas mažų upelių, įtekančių į jūrą – tai Tydeko upelis, Cypa, Rikinė.

Taip pat parke yra išlikę prieš maždaug 8 tūkstančius metų tyvuliuojusios senovinės Litorinos jūros kranto fragmentai. Ypač gražus šio kranto fragmentas yra ties Nemirseta. Užlipus ant jo, prieš akis atsiveria nuostabus jūros ir natūraliai susiformavusių kopų vaizdas. Visi šie vietovaizdžiai, gamtinės vertybės saugomi Pajūrio regioninio parko Nemirsetos kraštovaizdžio draustinyje.

Nemirsetos kopos savo įstabiu kalvotu rel-

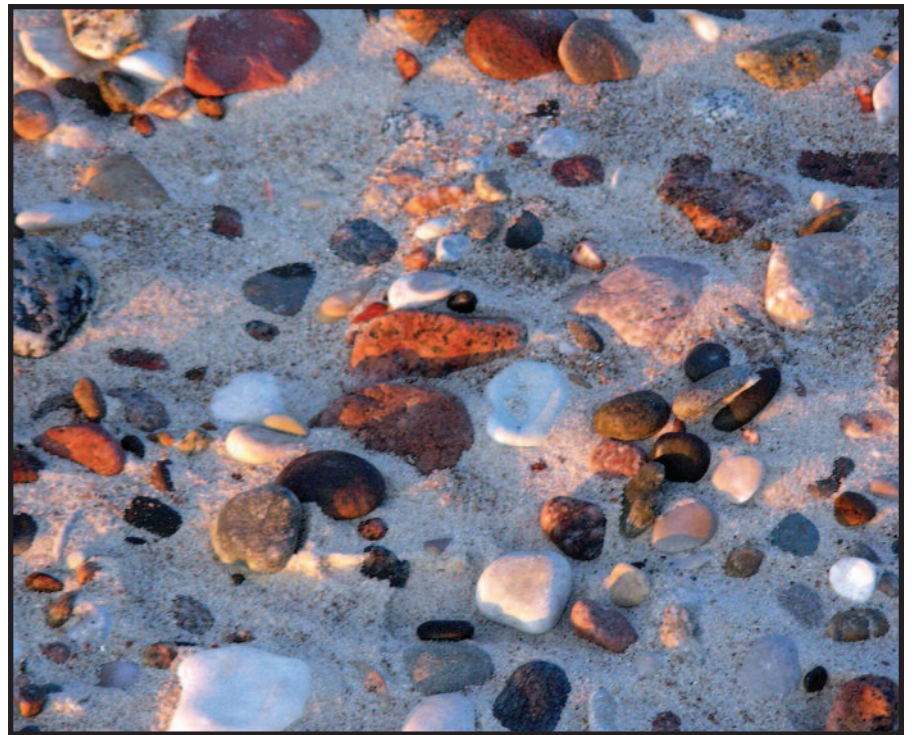
jefu sužavi visus apsilankiusius. Šis įspūdis dar sustiprėja suvokiant, kad visa tai suformuota gamtos – žmonių įtaka čia minimali. Išskirtinė Nemirsetos apylinkių vertė – gamtinė įvairovė. Čia nedideliais atstumais kaitaliojasi įvairūs vietovaizdžiai: apsauginis pajūrio kopagūbris, senovinis Litorinos jūros šlaitas, parabolinių kopų gūbrys, banguota smėlio lyguma – palvė, pajūrio pelkių ir ežerokšnių virtinė. Nemirsetos parabolinės kopos ir smiltpievės pasižymi unikaliomis augalų bendrijomis. Čia auga lietuviška orchidėja – tamsialapis skiautalūpis, endeminiai Rytų Baltijos pakrantės augalai – baltijinis pūtelis, smiltyninis laibenis, pajūrinis pelėžirnis ir kt.

Įdomu, kad einant užkopės takeliu, vienoje pusėje auga pajūrio smėlynų augalai, o kitoje – tipiški miškų, vakarų taigos augalai. Tad šalia pajūrinės našlaitės, smiltyninio laibenio, pajūrinio pelėžirnio auga miškinė septynikė, dvilapė medutė, apskritalapė kriaušlapė.

Pajūrio regioniniame parke augalijos unikalumas sąlygotas šalia esančios jūros, kurios veikla gan plačioje zonoje suformavo smėlynus su būdingomis smėlynams augalų bendrijomis. Paplūdimio zonoje būdingiausi augalai – baltijinė stoklė, sultingoji jūrasmilgtė, druskė, kai kur pradeda augti smiltyninė rugiaveidė, smiltlendrė.

Baltosiose kopose būdingiausios bendrijos su smiltynine rugiaveide, smiltlendre, kopiniu eraičiu, muiline guboją. Čia išsiskiria šešios rūšys Rytų Baltijos endemikų (t. y. augalų, kurie niekur kitur pasaulyje neaptinkami, tik Rytų Baltijos pakrantėje). Tai baltijinis pūtelis, baltijinė stoklė, pajūrinė linazolė, pajūrinis pelėžirnis, smiltyninis laibenis, pajūrinė našlaitė.

Toliau, pilkosiose kopose, palvėje, dominuoja

Saulė akmenyse

smiltyninė viksva, smiltyninis šepetukas. Užkopėje gausiai auga orchidinių šeimos augalas tamsialapis skiautalūpis (Lietuvos Raudonosios knygos rūšis).

Visiems gerai pažįstamos muilinės gubojos bei smiltyninės rugiaveidės. Tai ne natūraliai išplitę, o žmogaus įveisti augalai. Mat jų ilgos ir išsišakojusios šaknys labai tinka biraus smėlio judėjimui stabdyti; jų dėka ir susiformuoja žaviosios kopos.

Pajūrio regioninio parko miškai turi būti labai sumaniai tvarkomi, kadangi auga smėlio dirvožemiuose. Čia vyrauja pušynai su beržo ir juodalksnio priemaiša. Be jų čia dar sutinkami juodalksnynai ir beržynai su krūmynų priemaiša. Karklės kaimo pušynų su beržo ir juodalksnio priemaišomis miškai yra priskiriami parkiniams miškams, kurie yra tinkami intensyviai rekreacinei veiklai. Kukuliškių miške vyrauja pušys, beržai, juodalksniai, eglės ir ąžuolai, uosiai, klevai, drebulės, kalninės pušys. Ypač vertingi Girulių girios miškai, kur auga brandūs pajūrio pušynai. Ypač įdomus pajūrio miškas tarp Girulių ir Karklės, kur nuo 1923 m. Klaipėdos pirklių gildija prisodino dvarams būdingų medžių – europinių kėnių, sibirinių maumedžių, platanalapių klevų, bukų.

Pabaiga kitame numeryje

Karklės akmenynai

Atminties šuliniai

Atminties šuliniai – tai atsiminimų romanas apie mano epochą, apie sukurtas žmones, apie mane pačią. Kiekvieno žmogaus gyvenimas gali būti įdomus – nelygu, kaip į jį pažvelgsi, ką jame pamatysi. Apie savo vaikystę, karo ir pokario metą jau esu rašiusi „Atminties salose“ (2008), apie įvairiais metais pažintus žmones – portretų knygoje „Nutulė balsai“ (2011). O dabar bandau susemti jaunystės, studijų metų Maskvos teatriniame institute prisiminimus. Tai buvo įdomūs ir prieštaringi proto valymosi ir brendimo laikai, vadinamoji „atlydžio“ epocha, kuri reikėsi visose gyvenimo ir kūrybos srityse; ją patyriau gyvendama Maskvoje ir Vilniuje. Rašant man buvo svarbu nemeluoti, nedailinti, neapsimetinėti, suvokti save, savo aplinką ir pagrįsti savo požiūrį.

Audronė Girdzijauskaitė

XVI. Sugrįžimas. Vilniaus mozaika

Ištrauka iš knygos

Grįžusi į Lietuvą ieškojau darbo, pratinausi prie aplinkos ir taip pat dairiausi naujovių. Likimas lėmė, kad kartą rudenį atėjau į Rašytojų sąjungoje surengtą vakarą, kuriame Vincas Mykolaitis-Putinas skaitė savo poemą „Žilvinas ir Eglė“. Jo skaitymo maniera – rūsti, rami ir jaudinanti – man padarė didžiulį įspūdį: jis atvėrė poemos giluminę vagą, savo ir svetimo konfrontaciją ir tragediją – kaip aktualu! Šito skaitymo pagrindu buvo išleista plokštelė. Aš ją turėjau ir dažnai klausydavausi su draugais, mėgo jos klausytis ir mano Tėvas, deja, jau gerai nuzulintą plokštelę kažkas pasiskolino ir negrąžino... Bet dar labiau nustebino netrukus ant tos pačios salės sienų Rašytojų sąjungoje eksponuoti tapybos darbai: tai buvo Vinco Kisarausko ankstyvoji tapyba. Stulbinanti naujovė! Pirmą kartą viešoje vietoje! Tiesa, paroda gan greitai buvo nukabinta, nes tarp pačių rašytojų atsirado skundikų, kurie nepatingėjo pramintu taku nulėkti į čia pat už kampo esantį kompartijos CK... Parodą nutraukus, buvo surengtas aptarimas, kuriame bandyta susidoroti su nerimą keliančiu neaiškios pakraipos dailininku; aptarimas, panašus į teismą, buvo baisus, toks, kokie anais laikais, o ir vėliau, būdavo. Liudininkai pasakojo, kad aršiausiai Kisaruską puolė patys dailininkai. Tarsi ir protingi, jautrūs menininkai. Teatleidžia jie man, didžiuma jau iš anapilio, kad išvardinsiu pavardes: Konstantinas Bogdanas, Leopoldas Surgailis, Algirdas Steponavičius... O grynė – Jurgis Tornau, Vytautas Landsbergis, Vytautas Klova, net ne dailės pasaulio žmonės, bet tie, kurie visuomet buvo linę ginti neteisingai kaltinamą.

Maždaug tuo pat metu susipažinau su Laima Rapšyte – spalvinga, temperamentinga, smalsia ir išprususia, bohemiška asmenybe. (Plačiau apie ją jau esu rašiusi „Nutulėsiuose balsuose“.) Laima iš pat jaunumės vieną po kito ėmė versti prancūzų autorių kūrinius, pradžioj noveles, paskui Françoise'os Sagan, Albert'o Camus, Marguerite'os Duras įžymiuosius veikalus, „Rolando giesmę“ ir kita; ji, dar Panevėžyje patyrusi Juozo Miltinio, Vaclovo Blėdžio bei jų teatro įtaką, ir atvykusi studijuoti į Vilnių domėjosi menais, retkarčiais rašė apie teatrą, karštai bendravo su jaunais moderniais lietuvių dailininkais, lankėsi jų dirbtuvėse ir pa-

rodose. Kartą mane, trumpam atvykusią iš Maskvos, nuvedė pas Valentiną Antanavičių pasižiūrėti jo anksčiau oksimoroninių „asambliažų“, o vakare pakvietė ateiti į skulptoriaus Vytauto Šerio sumanytą susitikimą, kur jis nedidelėj kompanijoj skaitysiąs savo eilėraščius. Šerys anuomet drauge su restauratoriais glaudėsi neveikiančioj evangelikų liuteronų bažnytelėj viename iš Vokiečių gatvės kiemų. Bažnyčioje buvo šviesu, ant pakyltos stovėjo marškom apvyniotas paslaptingas objektas – gal skulptūra? Mūsų buvo nedaug, susėdom ant kėdžių kas kur. Kai Vytautas palypėjo į pakylą ir lyg atsiprašęs visų pradėjo vieną po kito skaityti eilėraščius, mane apėmė keistas jaudulys; jo šviesūs papurę plaukai, apšviesti iš už nugaros, degė lyg kokia aureolė, o balsas po skliautais skambėjo tarsi atklydęs iš tolimų tolių. Tai buvo labai paprastas, atviras ir skaudus atsivėrimas. Ir pats skaitymas – tarsi nelygus bėgančiojo kvėpavimas... Keletas tų eilėraščių yra jau mūsų laikais išleistoje knygoje apie Šerį. Tą vakarą galvojau, kad Vytautas tikriausiai buvo tremtyje, – taip skaudžiai sroveno jo žodžiai ir įvaizdžiai – „ir paklydusiems saulė teka“, ir ta keista eilutė apie ėjimą į „begalinę laisvę kaip į kalėjimą“. Ir eilėrašties apie arkli, kuris pro raudoną šviesą žingsniuoja taip pat, kaip ir pro žalią... Bet aš klydau – nebuvo Vytautas tremtyje, tik gyva jo sąžinė taip jautriai susėmė Laiką. Po skaitymo ant suolo atsirado dirbtuvėms būdingos su-neštinės vaisės – vynos, sūris, batonas, obuolys – ne drąsiai tyliai kalbėjomės, bijodami išbaidyti gerąsias dvasias. Vytautas kažką piešė bloknote, o po kelių mėnesių Laima Rapšytė atnešė dovanų jo pieštą mano portretą. Labai įdomų, sakyčiau, primenantį ankstyvojo Kisarausko portretus, atliktą monotipijos technika, kurią anuomet bandė ir kiti mūsų dailininkai.

Naujovės brovėsi ir į teatro bei dramaturgijos barą. Kazimiera Kymantaitė, artima man nuo vaikystės (tėvai bendravo), supažindino mane su laisvamaniu Kaziu Saja, kuris, jos palaikomas ir paskatintas domėtis Vakarų ir socialistinių šalių garsiais nūdieniais dramaturgais, kaip Ionesco, Mrožekas ir kiti, jau kaupėsi lietuviškosios dramaturgijos (ypač komedijos!), o kartu ir teatro modernėjimo šuoliui. Neatsitiktinai juo susidomėjo Kymantaitė ir pastatė net keturis jo veikalus, o paskui ir jaunieji režisieriai – Povilas Gaidys, Jonas

Autorė Šv. Jokūbo bažnyčios fone, 1965

Jurašas, mano bendramoksliai GITIS'e. Įsimintinas skandalas kilo Vilniaus akademiniam teatre Kymantaitėi išleidus į sceną Sajos mažųjų pjesių triptiką, netrukus uždraustą; audrą viršūnėse sukėlė ir Jono Jurašo režisuota Sajos „Mamutų medžioklė“ Kauno scenoje. Kiek vėliau pasirodė Juozas Glinskis su „Grasos namais“, skatinantis ne rodyti įvykius, o interpretuoti istoriją. Žmogaus ir istorijos santykio, didindami žmogaus atsakomybę, savo dramose ieškojo ir Juozas Grušas, ir Justinas Marcinkevičius. Teatras rėmėsi dramaturgija, o dramaturgija tarpo teatre, scenoje. Sakyti teisybę siekė prozininkai Juozas Aputis, Romualdas Lankauskas, o poezijoje – Vytautas Bložė, Alfonsas Maldonis, Algimantas Baltakis, Justinas Marcinkevičius, daugelis jų ir vertė. Eduardas Mieželaitis tapo oficialiai pripažintu modernistu. Atsirado vienas kitas vertimas. Labiausiai anuomet garbinti Remarques'as ir Hemingway'us, uoliai skaitytas užsienio literatūrai skirtas žurnalas „Иностранная литература“

Vilniuje po truputį nusistovėjo mano gyvenimo ritmas, dienos režimas: ryte mankšta, kava ir lengvas pusrytis. Jaukiu Kražių skersgatviu, pro Lukiškių kalėjimą pasiekdavau iš Kauno atsikrausčiusią Respublikinę (Mažvydo) biblioteką, kurioje metus dirbau Bibliografijos skyriuje negavusi darbo teatro srity. Per pertrauką parbėgdavau namo, pietaudavau su tėvais.

Būtent per pietus dalindavomės išpūdziais, kalbėdavomės apie darbus, daug įdomaus papasakodavo Tėvas apie tai, kas naujo vyksta įvairiose medicinos srityse, kas trukdo skleisti naujiems sumanymams jo kuruojamuose institutuose ir apie tai, kaip bandoma draudimus apeiti. Šiandien mažai kas žino, kad Lietuvos mokslininkams buvo draudžiama gilintis į vėžio ar genetikos sritis, rašyti vadovėlius savo kalba; derėjo naudotis tik rusiškais. Bet Tėvas skatino savo mokinius Joną Rubiką, Laimą Griciūtę ir kitus, ilgainiui daug šiose srityse nuveikusius, gilintis būtent į šių dalykų studijas, jų darbus rėmė. Jo aspirantai lankydavosi mūsų namuose, visus pažinvojom ir mums rūpėjo jų likimai. Ne kartą teko kava vaišinti.

Namuose reikėjo prisijaukinti naują darbo vietą. Beje, ir vėliau visą gyvenimą gera būdavo ten, kur galėjau sėkmingai su malonumu dirbti. Pradžioj man pakako stalo savo kambaryje. Bet jis buvo per mažas ir per gražus. Muziejinis, barokinis, su savo istorija: išvažiuodama gyventi į Lenkiją, o paskui turbūt į Izraelį, ponija Roza, mūsų šeimos pažįstama, puiki skrybėlininkė ir labai inteligentiška moteris, savo barokinį stalėlį su etažere ir veidrodį perleido Mamai, o Mama nutarė jį pastatyti mano kambaryje. Kaip „pasogi-nį“. Jis tiko rašyti ranka, konspektuoti, mokyti atsivertus vieną ar dvi knygas, rašyti laiškus... (Taip, anuomet su malonumu ranka rašiau ilgiausius laiškus draugams. Daugybė jų su smulkiais gyvenimo Vilniuje aprašymais iškeliavo į Maskvą... O, kad juos dabar turėčiau! Lyg iš šulinio semčiau visokias primirštas įdomybes ir anų metų nuotakas.) Bet kai išsigijau rašomąją mašinėlę, nedidukę sunokusios vyšnios spalvos ispanišką „Kolibri“, iš vienos bendradarbės, ant stalėlio pasidarė ankštoka. Beje, ta mašinėlė rašiau iki pat atsirandant kompiuteriams, visur ją veždavau su savimi, ir dabar ji stovi po rašomuoju stalu.

Anuomet daugiausia teko kruopščiai rinkti medžiagą apie prieškarinį lietuvių teatrą, konspektuoti ir panašiai. Juk knygų dar beveik nebuvo! Neįkainojami buvo pokalbiai su vyresnės kartos teatro žmonėmis, kurių pasakojimus užrašinėčiau ranka į sąsiuvinius, nes jokios patogesnės portatyvios įrašų technikos dar neturėjau. Ypač daug kalbėtasi su Kazimiera Kymantaitė, Teofilija Vaičiūniene, Elena Žalinkevičaitė-Petrauskienė, su Jurgiu Petrausku ir Juozu Stanuliu, su Stepu Jukna, Galina Jackevičiūte, Aleksandru Kernagiu, Petru Zulonu, kitais. Namie tuos užrašus šifruodavau ir po truputį visi liudijimai ėmė gulti į gan darnų tarpukario Lietuvos teatro panoramą... Daugybę visko sužinojau bibliotekoje ir tais metais, kai ten nebedirbau; mėgau lankytis įdomybių turtinguose Dailės ir Muzikos skyriuose, dalyvauti jų renginiuose; Lituaniškosios skyriuje net turėjau „savo“ rašomąjį stalėlį su rakteliu, o vėliau, gavusi specialų raštą Istorijos institute, iš arčiau susipažinau su Rankraščių skyriuje bei spec. fonde nuo žmonių akių slepiamais turtais. Taip bandžiau užpildyti dideles Lietuvos kultūros žinių spragas. Juk ne Maskvoje jas galėjau įgyti.

Tęsinys kitame numeryje

Nušlifuokime apdulėjusius Šiaurės Amerikos perlus

Ieva Marija Mendeikaitė

„Visiems reikia grožio, taip pat kaip ir duonos; vietų, kuriose galėtume žaisti ir kuriose galėtume melstis, kur gamta galėtų išgydyti, pralinksinti ir suteikti jėgų tiek kūnui, tiek dvasiai“, – rašė John Muir.

Nors pandemijos laikotarpis gerokai apribojo mūsų galimybes keliauti, vos tik jam pasibaigus vertėtų apgalvoti, kokias vietas verta aplankyti. Neapsiriksite, jeigu pasirinksite keliauti po Šiaurės Ameriką. Šiaurės Amerika – įvairialypė šalis, turinti vienus gražiausių pasaulyje natūralius gamtos perlus – nacionalinius parkus. Kai kurie jų beveik nepaliesiti žmogaus rankų, atokūs, kiti – siūlantys daugybę turistinių pramogų, kuriuose susitikti bendraminčių tikrai nebus sunku.

Vienas tokių parkų – Yosemite nacionalinis parkas. Yosemite yra ne tik vienas iš pačių populiariausių JAV nacionalinių parkų, tačiau kartu turintis savo unikalią istoriją. Prieš daugiau nei 30 milijonų metų dėl ledynų judėjimų, atšiaurių oro sąlygų ir erozijos susiformavęs parkas byloja apie tokias gamtos jėgas, kurios šiandien sunkiai

Denali nacionalinis parkas Aliaskoje

te turėtų tapti viena iš pirmųjų vietų, kurias aplankyti tikrai vertėtų.

Kiek šiltesnė ir populiareesnė alternatyva Yosemite būtų Colorade įsikūrus Rocky Mountain nacionalinis parkas. Rocky Mountain yra trečias pagal populiarumą nacionalinis Šiaurės Amerikoje esantis parkas. Čia kiekvienais metais apsilanko net 4.7 milijonai žmonių. Panašiai kaip ir Yosemite, gamta čia daugiausia laukinė, tačiau žmonių sutikti taip pat tikrai nebus sunku. Parke yra Trail Ridge

tes upės takas vingiuoja iš dviejų upių sandūros. Pelną nesiekiantys Rocky Mountain nariai kartu su parko prižiūrėtojais organizuoja daugybę nemokamų ekskursijų, seminarų bei pramogų šeimai, tokių kaip „skraidančių“ žuvų gaudymas, tapymas parke ir daugybę kitų.

Tiems, kuriems koloradiškasis Rocky Mountain ir kalifornietiškas Yosemite atrodytų šiek tiek per daug „karšti“ ar pilni turistų, puiki alternatyva būtų Aliaskoje esantis Denali nacionalinis parkas. Įkvėptas Toklat upės grožio, tyrinėtojas ir gamtos mylėtojas Charles Sheldon užtruko devynius metus tam, kad galėtų Aliaskoje legaliai įregistruoti pirmąjį valstijos nacionalinį parką. 1917 m. McKinley kalnas po parko sukūrimo buvo pervadintas į „Denali“ arba kitaip – „Aukščiausiąjį“. Šiandien Denali parkas yra ne tik vienas iš pačių ištobiausių nacionalinių parkų Šiaurės Amerikoje, tačiau ir visame pasaulyje. Aliaska juo nepaprastai didžiujasi, kadangi jis ne tik pilnas laukinių gyvūnų, nuostabios gamtos, tačiau ir todėl, kad kasmet pritraukia daugybę turistų iš viso pasaulio.

Auksinis erelis, laukinės avys, karibu, grizliai, briedžiai, šmirinėjantys po atokius miškus ir tundras paliks įspūdį visiems gamtos mylėtojams (jei šie elgsis atsargiai ir netaps grizlių pietumis!). Denali nacionalinis parkas dažnai vadinamas Šiaurės Amerikos „stogu“, kadangi jis yra toks masyvus, jog yra didesnis net ir už New Jersey valstiją. O veiklų turistams čia taip pat apstu. Dienos žygiai po Trigubą ežerą (net 15 kilometrų), kopinėjimas Healy uolomis, Taiga maršruto tyrinėjimas. Turistams parke taip pat suteikiama

galimybė pasižiūrėti Denalio kinkomų šunų veislynus. Šiuose veislynuose lankytojai galės pasižiūrėti ne tik į mielus, ką tik gimusius ir šiek tiek paaugusius šuniukus, tačiau ir sužinos, kaip šie šunys užaugę padeda parko prižiūrėtojams palaikyti tvarką žiemos metu (vieninteliu metu, kai turistų centras Denali uždarytas). Atokus, žmogaus beveik nepalietas Denali nacionalinis parkas pilnas tundrų, miškų, laukinių upių ir ledynų, kurie padeda šiam parkui pretenduoti į vieną iš gražiausių vietų žemėje.

Na, o tiems, kuriems šie gamtos perlai yra puikiai pažįstami ir galbūt norėtusi kiek kitokios patirties, tikrai vertėtų apsilankyti Las Tortugas nacionaliniame parke. Mažytis, ne toks populiarus, tropinis nacionalinis parkas yra įsikūręs Floridos valstijoje. Parkas garsėja itin spalvinga savo istorija. Piratai, ištroškę atrasti legendomis apipintą užkastą parko lobį, kaliniai ir nuo epidemijų nukentėję žmonės kažkada būdavo pagrindiniai šios vietos lankytojai. 1985 m. lobių ieškotojai, piratai ir kiti, troškę greitai praturtėti, iš salos išgabeno gausias sidabro bei aukso atsargas iš nuskenusių ispanų laivų. Šiandien ši suma apytiksliai būtų maždaug 450 milijonų dolerių.

Vis dėlto piratai čia daugiau nesiilanko, dabar čia ne tik parkas, traukiantis turistus, bet ir rojus laukinei gamtai. 1992 m. įkurtas nacionalinis parkas yra trečias didžiausias parkas pasaulyje pagal čia esantį koralinių rifų kiekį. Nors statistškai šis parkas yra vienas iš mažiausiai lankomų parkų JAV, čia tikrai yra gausu dalykų, kuriuos verta aplankyti. Vieni iš tokių objektų slepiasi po pačiu parko pavadinimu. „Las Tortugas“ – ispaniškas Vėžlių pavadinimas. Šiandien šis parkas yra nuostabi niša veistis žaliems, odiniams, karpiniams vėžliams, kurie išauga net iki 136 kilogramų ir kuriuos pamatyti kitose šalies valstijose būtų sunku.

Tarp šių vėžlių yra ir daug tų, kuriems iki tol grėsė išnykimo grėsmė. Las Tortugas parko darbuotojai šiuo metu saugo per 80 tūkstančių perinčių regiono žuvėdrų ir vėžlių lizdų. Tai viintelė vieta Šiaurės Amerikoje, kur šie tropiniai gyvūnai renkasi perėti. Dėl to, kad parkas yra gana atokus ir apsuptas vandens, transporto judėjimas yra ganėtinai apribotas, tad apie kelionę į šį parką reikėtų galvoti tuomet, jeigu žinote, kad galite pakelti fiziškai sunkesnę krūvį, t.y., nebijote karščio bei ilgesnių žygių pėsčiomis.

Rocky Mountain nacionalinis parkas Colorado

būtų įsivaizduojamos. Ratuotam keliautojui Yosemite yra tiesiog puikus parkas. Žiedinė vienos krypties kelių sistema sudaryta taip, kad keliautojas nepraleistų visų svarbiausių Yosemite parko stebuklų.

Vienas tokių – 189 metrų Bridal Veil krioklys. Didžiulis krioklys nepaliktų abejingų ir daug mačiusių keliautojų. Balti vandens purlai, krentantys virš Katedros uolų ir netoli sruvenanti Merced upė sukurs nuostabios, lėtai ir galingai tekančios gamtos jėgos įspūdį. Tiems, kuriems tokia jėga pasirodys kiek per daug rami – šalia esantis Katedros paplūdimys su didžiulėmis uolomis atvers galimybę pasigrožėti parku dar labiau. Viena tokių uolų – El Capitan. Daugiau nei 1000 metrų uola, gaubianti visą Yosemite parką, žada puikų laipiojimo nuotyki visiems, nebijantiems rizikos ar trokštantiesiems daugiau adrenalino.

Automobiliams skirtas kelias galiausiai atves lankytoją į Yosemite miestelį. Šiame miestelyje įsikūręs pagrindinis parko lankytojų centras, paroduotuvėlė, degalinė, medicinos centras bei visos kitos būtinausios vietos, jeigu norite sėkmingai pratęsti kelionę. Todėl tiems, kurie nebuvo šiame parke ir tiems, kurie nori pamatyti vieną didžiausių pasaulyje vandens krioklių, milžiniškas uolas ir sekvojas, Yosemite

Road – kelias, kurį vietiniai amerikiečiai naudojo tūkstančius metų. Šis kelias išskirtinis tuo, kad nuo pat pradžios iki galo vinguriuoja skirtingais miškais, kartais pakildamas net virš medžių viršūnių. Kartu tai ilgiausias ištisinis asfaltuotas kelias visose JAV.

Tamsiuoju paros metu parkas taip pat turi išskirtinių privalumų. Pavyzdžiui, juodame nakties danguje švytintis Paukščių Takas. Jis švyti taip, kaip mieste gyvenantis žmogus tikriausiai dar nėra matęs. Dėl tokio skaidrumo parko reindžeriai kartais suteikia išlygą dangų tyrinėti norintiems savanoriams astronomams ir leidžia naktimis stebėti šį nuostabų reiškinį. Rocky Mountain garsus ir tuo, kad šiame parke 1909 m. įsikūręs Stanley viešbutis įkvėpė garsų amerikiečių rašytoją Stepheną Kingą parašyti savo knygą „Švytėjimas“. Iki šiol šiame viešbutyje galima užsisakyti ekskursijas su gidais ir klausytis pasakojimų apie viešbutyje gyvenančius vaiduklius.

Tačiau silpnesnių nervų turistams nereikėtų nusiminti, kadangi be gausių ekskursijų po įvairius parke esančius pastatus ir miestelį netrūksta ir lauko pramogų. Viena tokių – Estes upės takas. Skulptūromis papuoštas ir vėsioomis, viliojančiomis pasislėpti nuo dienos šviesos vietomis apipintas Es-

Las Tortugas nacionalinis parkas Floridoje

Krėsle su detektyvu

Apie snygių ir nenuspėjimą likimo pirštą

Renata Šerelytė

Žiūrint į sniego pusnis, siekiančias palanges, ir į naują snygį, kuris negailėdamas drebia šito balto grožio dar ir dar, į galvą nejučiomis ateina vienas taiklus Agathos Christie posakis. Žiūrėdama į idiliškai žalius kaimo laukus, nemirtingoji detektyvų klasikė pasakė, kad jie – puiki vieta lavonams slėpti.

Panašu, kad šitas nuostabus ir gausus – ką ten gausus, sakyčiau, nesaugingas sniegas, uždrėbęs visus takus, kelius ir takelius – puikiausiai gali atlikti tą pačią funkciją.

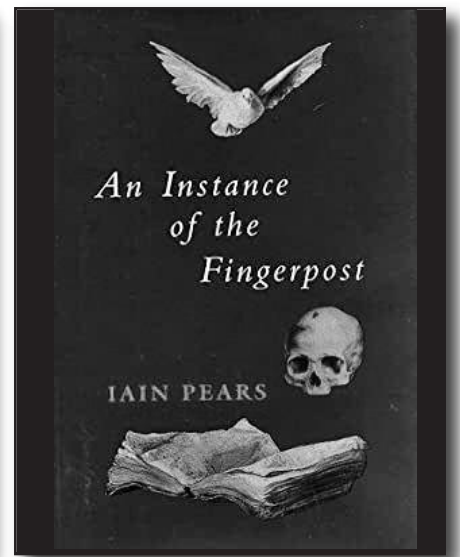
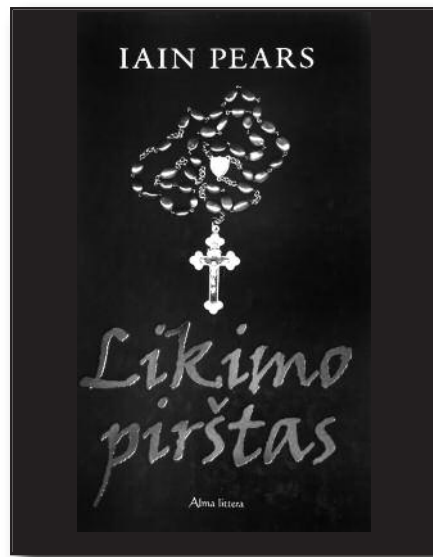
O šiaip jau per tokį snygį nėra malonesnio dalyko, kaip įsitaisius foteleje prie židinio skaityti gerą detektyvą. Laikas, praleistas su gera detektyvine istorija, niekada nenuveina velniui. Tą sakė mano labai mylimas G. K. Chestertonas, nemirtingasis „Tėvo Brauno“ autorius, ir aš jam pritariu iš visos širdies. Nes detektyvinėje istorijoje, net jeigu ji prastai parašyta, vis vien slepiasi svarbiausi egzistenciniai klausimai: kas nutinka žmogui, kad jis nužudo (arba tampa auka), kodėl jis ryžtasi tai padaryti ir kaip šis poelgis paveikia jo gyvenimą ir likimą. Jau nekalbu apie įvairius paradoksus ir pokštus, kurie labai pajvairina tradicinį siužetą arba netgi apverčia jį aukštyn kojomis.

Taigi lieka tik pasirinkti mėgstamą detektyvą, mėgstamą autorių, mėgstamą stilių. Ir, paspoksojus pro langą į nesiliaujančią sniego driflių, numoti į jį ranka ir imti skaitymo.

Prisipažinsiu, kad man atsirinkti autorius (ir surasti naujų, tapusių maloniais netikėtumais) padėjo LRT radijo laida „Nenušaunami siužetai“, vedama Rasos Drazdauskienės ir Ernesto Parulskio. Todėl dabar kiekviename numeryje pabandyčiau pristatyti po vieną autorių, kuris man patiko – ir remiantis „Nenušaunamų siužetų“ rekomendacijomis, ir savo skoniu, ir ankstesne skaitymo patirtimi.

Taigi šiandien – Iaino Pearso „Likimo pirštas“ (*An Instance of The Fingerpost*). Laikiau jį ant savo naktinio staliuko ilgai, neprisiruošdama skaityti, nes romanas – storulis, sunkus laikyti, o ir stilius, kiek žvilgtelėjau probėgsmiais, ne iš lengvųjų. Pradėjus skaityti – labai gražus, įtraukiantis, tirštas ir jaudinantis. Primenantis U. Eco „Rožės vardą“. „Likimo piršte“ irgi vaizduojami istoriniai įvykiai, istoriniai personažai (XVII a. Anglija, politinės ir socialinės peripetijos). „Nenušaunamų siužetų“ vedėjai lygino jį su R. Akutagavos „Rasiomono vartais“ – veikiausiai ne dėl stilistikos, bet dėl autorių pasirinkto pasakojimo būdo, kai tą pačią žmogžudystės istoriją pasakoja keturi skirtingi asmenys ir visų jų pasakojimai atrodo teisingi, nors tiesa iš esmės yra viena ir, kaip autorius atskleidžia pabaigoje, užimanti kvapą, netikėta, paradoksali.

Romaną labai pravartu paskaityti visiems, kurie tiki turį vienintelį teisingą išvaizdavimą apie tiesą ar tai, kokia ta tiesa turi būti. Neminint puikaus stiliaus, itin gyvi ir pilnakraujai yra romano personažai, keliantys empatijos jausmą. Ir, žinoma, nuostabiau-

Iain Pears „Likimo pirštas“ (*An Instance of the Fingerpost*)

sia man yra tai, kaip žmogus – jo protas, jo valia, jo nuojauta, jausmai ir tikėjimas, jo politinės pažiūros, jo geismai, meilė, svajonės, jo patirtos traumos ir visa kita, kas sudaro jo asmenybės branduolį – *kitaip* suvokia nusikaltimo istoriją, *kitaip* identifikuoja nusikaltėlį, *kitaip* išvaizduoja tiesą.

Prisipažinsiu kuo nuoširdžiausiai – tokios knygos kaip „Likimo pirštas“ atgaivina tikėjamą literatūra kaip menu, ne tik atliekančiu estetinę funkciją, bet ir gebančiu įkvėpti ir sukresti, jaudinančiu ir verčiančiu mąstyti.

Net ir į sniegą už lango imi žiūrėti *kitaip* – kaip į vieną iš paslaptingo pasakojimo versijų, neatskleidžiančių savo paslapties.

Apie siužetą: Šio neeilinio romano veiksmas vyksta XVII a. antros pusės Oksforde, kuriame tuo metu kulkuliuoja įvairūs intelektualiniai, moksliniai, religiniai ir politiniai įvykiai. Pagrindinė veikėja – jauna moteris Sara Blandi, kaltinama nužudžiusi Naujosios kolegijos narį Robertą Gro-

vą. Jo mirties aplinkybes pasakoja keturi tarpusavy pažįstami, bet labai skirtingi žmonės. Tai venecijietis katalikas Markas da Kola, kuris skelbiasi pirmas atradęs kraujo perpylimo metodą: karaliaus šalininkų išdavyste apkaltinto didiko sūnus Džekas Prestkotas, karštai trokštantis apginti tėvo atminimą; respublikono Kromvelio ir karaliaus Karolio II žymiausias šifruotojas, matematikas, teologas, nenumaldomas sąmokslininkas Džonas Volis; ir visame Oksforde žinomas antikvaras Antonis Vudas. Kiekvienas pasakoja vis kitokią įvykių versiją, bet tik vienas iš jų atskleidžia neįtikėtiną tiesą.

Apie autorių: Garsus britų rašytojas Iain Pears (g. 1955) baigė Oxfordo Wadhamo kolegiją, dirbo žurnalistu, meno istoriku ir televizijos laidų konsultantu. Jis parašė šešis labai populiarius ir skaitytojų vertinamus detektyvinius romanus, knygą apie meno istoriją ir daug straipsnių meno, finansų bei istorijos klausimais. Gyvena Oksforde.

Žydus gelbėjęs Japonijos diplomatas

Atkelta iš 4 psl.

Mums labai rūpėjo klausimai, kodėl tada Kaune jis tokiomis sąlygomis tas 29 dienas išduodamas gyvybes išgelbėjusias visas taip rizikavo, kai kiti to nedarė. Matyt, nulėmė žmogiškumas, būtinybė gelbėti gyvybes. Toje pačioje gatvėje stovėjo ir Švedijos ambasada, jie ten tvarkingai išduodavo 8 visas per dieną ir baigdavo darbą”, – pasakojo režisierius.

Jis priminė, kad tie žydai 1940 metais bėgo nuo sovietinio rojaus, tai daugiausia buvo religingi žmonės, sionistai. Dauguma jų buvo Lenkijos žydai, iš okupuotos Lenkijos, bet nemažai buvo ir Lietuvos žydų. Sovietai Ch. Sugiharą išmetė iš Lietuvos rugpjūtį, konsulatą uždarė, o didesnės Lietuvoje veikusios kitų šalių ambasados išsiderėjo dirbti iki tų metų rugsėjo.

Istorija sujungė daugybę šalių ir žmonių

Pasak režisieriaus, Ch. Sugihara savęs nelaikė jokiū didvyriu. Tomis dienomis kasdien po 14 valandų jis išrašinėjo visas, bet nežinojo, ar jos tikrai padės išgelbėti gyvybes. Labai svarbu, kad yra išlikęs vizų išgelbėtų žmonių sąrašas, užrašytos jų istorijos, liudijimai. Tokijuje netoli stoties veikia jo vardo muziejus, kuriam vadovauja Ch. Sugiharos anūkė Madoko. Diplomato atminimas įamžintas JAV Illinojaus valstijoje veikiančiame Holokausto muziejuje, jam pastatyti paminklai, yra sukurtos interneto grupės, veikia puslapiai socialiniuose tinkluose.

Diskusijoje įdomiais pastebėjimais pasidalino ir

dr. L. Venclauskas, jis atsakė į klausimus. Pranešėjas paaikšino to meto istorines aplinkybes, kalbėjo apie Sugiharos namą-muziejų Kaune, kuris dabar dėl karantino uždarytas, bet šiaip yra gausiai lankomas – jame dar spėjo apsilankyti ir 2008 metais mirusi Ch. Sugiharos žmona Yukiko, ir paskutinis likęs gyvas jo sūnus Nobuki, jau kelis kartus viešėjęs Lietuvoje. Muziejų lanko gerokai daugiau japonų nei lietuvių ar kitų šalių svečių.

Įdomu tai, kad gerokai daugiau japonų Kaune sulaukta būtent po filmo „Persona non grata“ rodymo Japonijoje – čia filmas buvo toks populiarus, kad jį lenkė tik filmai apie James Bond. Kauno turizmo atstovai paskaičiavo, kad „Persona non grata“ populiarumas buvo tikra dovana Kaunui, į kurį ir anksčiau užsukdavo turistų iš Japonijos grupės. Anksčiau per metus tokių svečių būdavo maždaug trys šimtai, o 2016-aisiais jų skaičius išaugo dešimt kartų. Pastaraisiais metais svečių iš Japonijos skaičius siekė jau 13–15 tūkstančių.

„Yra tiesiog neįtikėtina, kiek daug šalių ir kultūrų sujungė ši jaudinanti žmogiška istorija. Mes labai džiaugiamės, kad mūsų senelis prisimenamas, kad jo vardą žino tūkstančiai žmonių įvairiose pasaulio šalyse. Šiomet vasarą Tokijuje planuojame surengti didelį renginį jo atminimui, į kurį kviečiame visus”, – sakė virtualiame susitikime dalyvavusi diplomato anūkė Madoko, vadovaujanti jo vardo muziejui Tokijuje.

Kiekvienas išgelbėtojo pasakojimas – ypatingas

Praėjo vos kelios dienos po šios laidos transliacijos, ir Lietuvos vardas vėl buvo garsiai minimas,

kai sausio 27-ąją prisiminta tarptautinė Holokausto diena. Šikart JAV laikraštis „The Washington Post“ išspausdino straipsnį „Japonijos Shindleris: nuostabus diplomatas, kuris išgelbėjo tūkstančius žydų gyvybių per Antrąjį pasaulinį karą“. Jo autorė Gillian Brockell straipsnyje pasakoja Lewinų šeimos istoriją. Šią šeimą taip pat išgelbėjo Ch. Sugiharos išduotos vizos.

84-erių Nathan Lewin straipsnyje pasakoja, kad japonų diplomatu visiška nerūpė, ar vizų prašytojai buvo olandai, ar lenkai, ar lietuviai, ar vokiečiai. „Jis žinojo, kad visi jie buvo gyvi žmonės, kuriuos reikėjo gelbėti, nes jų gyvybės buvo pavojuje”, – cituoja pašnekovą žurnalistė.

Šiame straipsnyje ji mini keletą išsigelbėjusių pavardžių ir aprašo jų istorijas. Tarp jų buvo Lucille Szepsenwol Camhi ir jos sesuo – jos turėjo reikiamus dokumentus imigruoti į JAV, bet nebuvo kaip ten patekti, tad jos slėpėsi Lietuvoje, bijodamas arešto, nes buvo sionistinės jaunimo grupės narės.

Washingtono šikūrusiame JAV Holokausto memorialiniame muziejuje yra saugomas šios moters pasakojimas apie apsilankymą Kaune pas Ch. Sugiharą: „Jis paklausė, kur mūsų tėvai. Aš pasakiau, kad mano tėvas miręs, motina neturi dokumentų. Jis geranoriškai į mus pažiūrėjo ir uždėjo antspaudą, paduodamas vizą. Kai pradėjau verksti, jis mostelėjo ranka ir pasakė – viskas buvo gerai. Mes išėdome į traukinį, kitu traukiniu – Transsibiro ekspresu pasiekėme Japoniją ir laisvę”.

Grįžęs į Japoniją ir atleistas iš pareigų Ch. Sugihara gyveno uždara gyvenimą, ir tik 1968 metais vienas iš jo išgelbėtų žydų jį susirado. Prieš pat mirtį 1986 metais diplomatu buvo suteiktas „Pasaulio tautų teisuolio“ vardas. Šiandien skaičiuojama, kad palikuonių, kuriems Japonijos diplomatas Kaune išdavė gyvybės visas skaičius pasaulyje siekia nuo 40 iki 100 tūkstančių žmonių.